

צירוף אינו שומר שבת למנין

בשוע"ר (סי' נה סי"ד): "עברייך שעבר על גזירת הצבור שגזרו בנידוי וחרם או שעבר עבירה שנתחייב עליה נידוי מצטרף למנין עשרה לכל דבר שבקדושה, שנאמר בעכך חטא ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא ובקדושתו הוא עומד ולא יצא מכלל ישראל".

הלכה זו מובאת בשלחן ערוך הבית יוסף, וובפרי מגדים שם (א"א ס"ק ד): "מומר לע"ז וחילול לשבת או להכעיס בדבר אחד הרי הוא כעכו"ם ואין מצטרף. ובסי"א עברייך מצטרף מיירי לתיאבון הוא לאו הכי לא".

והיינו כמבואר בשוע"ר (סי' לט ס"א): "אבל מומר לכל התורה כולה אפילו לתיאבון פסול מן התורה לדברי הכל, שהרי הוא כנכרי לכל דבריו כיון שיצא מן הכלל. ואפילו אם אינו אלא מומר לעבודה זרה או לחלל את השבת בפרהסיא הוא כנכרי לכל דבריו כמ"ש בי"ד סי' ב'. וכן אם הוא מומר להכעיס אפילו לדבר אחד לבד הרי הוא כנכרי לכל התורה".

ואף לענין נשיאת כפים של כהן מבואר חילוק זה בשוע"ר (סי' קכח ס"ג): "ואפילו מרננים אחריו בעבירות חמורות כגון גילוי עריות, ואפילו נודע שהרנון הוא אמת, ואפילו עובר ואינו חוזר בו כלל, נושא כפיו (חוץ מחילול שבת בפרהסיא שהוא כנכרי לכל דבר)". ולפי זה נראה לכאורה, שכשם שהוא כנכרי לכל דבר לענין נשיאת כפים כן הוא כנכרי לכל דבר אף לענין צירוף למנין.

ולמרות כל זאת רבו המתירים לצרף למנין מחללי שבת בפרהסיא, מכמה טעמים (נלקטו בפסקי תשובות סי' נה ס"ק כא הערה 148), שלא באנו לדון בהם, אלא בהבא לקמן:

אחד מהטעמים שמביאים אחדים מהמתירים (ראה העו"ב גליון א' ע' 57 ואילך, וגליון א' ע' 70 ואילך), כיון שבזמנינו הם "תינוקות שנשבו", ואינם כנכרי לכל דבר. והמקור לזה הוא מ"ש הגאון בעל ערוך לנר בשו"ת בנין ציון החדשות (סי' כג): "פושעי ישראל שבזמנינו לא ידענא מה אדון בהם, אחר שבעו"ה פשתה הבהרת לרוב, עד שברובם חלול שבת נעשה כהיתר... ומה גם בבניהם אשר קמו תחתיהן, אשר לא ידעו ולא שמעו דיני שבת, שדומין ממש לצדוקין דלא נחשבו כמומרים אעפ"י שמחללין שבת מפני שמעשה אבותיהן בידיהם, והם כתינוק שנשבה לבין עובדי כוכבים, כמבואר (סי' שפ"ה)".

אמנם לכאורה נראית דעת רבינו הזקן, ודעת כ"ק אדמו"ר זי"ע, שטעם זה של "תינוקות שנשבו" אינו מוריד מהם ההלכה של "כנכרי לכל התורה". שכן מבואר בשוע"ר הל' רבית (סע"ט): "הקראי"ם אסור אפילו להלוותם ברבית לדברי הכל, שאף שכופרים בתורה שבעל פה אין להם דין אפיקורס, **לענין מורידין**, לפי שאינם כופרים מדעתם אלא אבותיהם הדיחו אותם וגדלו אותם על דתם, והרי הם כתינוק ישראל שנשבה ביניהם וגדלוהו על טעותם, שאנוס הוא".

והיינו דוקא לענין רבית, שדינו תלוי בדין "מורידין", כמבואר שם (ס"פ): "ואיסור רבית תלוי במי שמצווין להחיותו, שנאמר אל תקח מאתו נשך ותרבית וחי אחיך עמך". משא"כ לענין "כנכרי לכל התורה" לא הוזכר חילוק בזה בין "מומר" לבין "תינוק שנשבה". שמטעם זה מדגיש בשוע"ר שם וכותב "אין להם דין אפיקורס **לענין מורידין**". משא"כ לענין "כנכרי לכל דבר" יש להם דין אפיקורס, אע"פ שאנוס הוא, ודלא כדברי שו"ת בנין ציון החדשות הנ"ל.

אלא שבשו"ת בנין ציון החדשות שם כותב על כך "שדומין ממש לצדוקין דלא נחשבו כמומרים אעפ"י שמחללין שבת מפני שמעשה אבותיהן בידיהם, והם כתינוק שנשבה לבין עובדי כוכבים, כמבואר (סי' שפ"ה)". והלכה זו (לענין עירובין) מובאת גם בשוע"ר (סי' שפה ס"ג): "ישראל מומר לע"ז או לחלל שבתות בפרהסיא אפילו אינו מחללו אלא באיסורי דברי סופרים הרי הוא כנכרי לכל דבריו וצריך לשכור ממנו. ואינו דומה לצדוקי שהם מחללים גם כן באיסורי דברי סופרים בפרהסיא, לפי שהצדוקים אנוסים הם שמעשה אבותיהם בידיהם". ואם כן איך יתאים זה עם המובא לעיל משוע"ר הלכות רבית, שדוקא לענין "מורידין" אמרינן שהם כתינוק שנשבה ואנוס הוא.

אמנם באמת מבואר בשוע"ר שם (ס"א): "הצדוקים הם כישראל ומבטלים רשות, ואין צריך לשכור מהם כדי להרחיק דירתו מהם, הואיל והם שומרי שבת ואינם עובדים אלילים". והיינו שמה שמועיל אצלם "ביטול רשות" כישראל, ואין דינם כנכרי, הוא כיון שהם שומרי שבת. אלא שאחר כך שואל על זה ממה שמחללין שבת באיסורי דברי סופרים (שהרי הם צדוקים), ועל זה מתרץ, שלענין מה "שהם מחללים גם כן באיסורי דברי סופרים בפרהסיא", בזה מועיל מה שהם אנוסים. אבל אלו שאינם שומרי שבת (אף באיסורי תורה) אינם כישראל ואינם מבטלים רשות, אף אם "מעשה אבותיהם בידיהם".

וטעם החילוק בזה בין המחלל שבת רק באיסורי דברי סופרים, או גם באיסורי תורה, מבואר בשו"ע (קונטרס אחרון חיו"ד סי' ב ס"ק ח ד"ה וכל): "וכל זה בעבירות המפורשות בתורה, אבל שאינן מפורשות בה אלא בתורה שבעל פה, אף על פי שעובר מפני כפירתו שאינו מאמין בה, או אפילו בתורה שבעל פה כולה, אינו כנכרי לענין שחיטה". ולכן הצדוקי שחיטתו כשרה (שו"ע חיו"ד סי' ב ס"ק יח), כיון שאינו עובר אלא על איסורי דברי סופרים. וכן לענין זימון מבואר בשו"ע (סי' קצט ס"ב): "צדוקי מזמנין עליו אם חבר הוא". ומטעם זה מקילין בצדוקי אף לענין "ביטול רשות" – אם שומר שבת באיסורי תורה, ו"מעשה אבותיהם בידיהם" באיסורי דברי סופרים.

ואף שלענין שחיטה וכיו"ב סגי במה שאינו עובר על "עבירות המפורשות בתורה" (אף בלי הטעם של כתינוק כשנשבה), משא"כ לענין "ביטול רשות" גם העובר איסורי דברי סופרים נפסל (ורק בצדוקים מתירים מטעם "כתינוק שנשבה"). מבואר בשו"ת צמח צדק חיו"ד סי' א ס"ג: "דדוקא לענין ביטול רשות הוא דמדרבנן עשאוהו כעובד כוכבים, אבל לא לענין שחיטה ושאר איסורין ... כיון דשבת חמירא אין חילוק בין איסור דאורייתא שבו לאיסור דרבנן וכמ"ש בהשו"ע א"ח סי' שפ"ה ס"ג".

[לפי דברים אלו יוצא שיש חילוק בדין בין הקראים שבהל' רבית סעי"ט, שיש להם דין מומר אף לדיני תורה, לבין הצדוקים שבהל' שבת סי' שפה, שיש להם דין מומר רק לדברי סופרים. ועדיין צ"ע בזה, שלא מצינו שהפוסקים יחלקו ביניהם בזה].

עתה נבוא לדין צירופם מומרים למנין. ובנושא הזה דן באגרות-קודש אדמו"ר זי"ע (ח"א אגרת ג'תרמד): "מענין בבית הכנסת אשר רק פחות מעשרה הם שומרי שבת והשאר אינם ר"ל, ובעברו דרך שם בבקר בש"ק, בקשוהו להכנס ולהיות הש"ץ שלהם במנין הראשון, כיון שממהרים הם לעבודתם, ובכ"ז רוצים להתפלל בצבור, וחלק גדול אומרים קדיש וכו', והספק הוא הצריך הוא להענות לבקשתם ולירד לפני התיבה ... אין דעתי נוחה מדין קנאות שלא במקום המתאים לגמרי, ואומרים לאדם שיחטא חטא קל בשביל להציל חברו מחטא חמור ... יש לצרף, עכ"פ בתור סניף: א. הדעות שחילול שבת בפרהסיא כאילו כו' הוא רק במלאכות מסוימות ובפני עשרה מישראל וכו', וכמציין באחרונים לשו"ע יו"ד סי' ב' ס"ה. ב. אם לא הי' ממלא בקשות הנ"ל נחשב הי' בעיניהם לדחי' בשתי ידים וכו' ומעין חילול השם".

ופירוש הפשוט בזה הוא לכאורה, שכיון שמביהכ"נ הולכים לעבודתם, ואינם שומרי שבת, הנה מעיקר הדין אי אפשר לצרפם למנין. אלא שבזה אומרים לאדם שיחטא חטא קל (תפלה בצבור שאינם מצטרפים למנין) בשביל להציל חברו מחטא חמור (שבלאו הכי לגמרי לא יתפללו).

ומה שצירף "עכ"פ בתור סניף", שצריך להיות החילול שבת "בפני עשרה מישראל" דוקא. היינו לומר, שאף דקיי"ל כמבואר בשו"ע (חיו"ב סי' ב קונטרס אחרון ס"ק י): "בפני עשרה מישראל, או שהדבר מפורסם והוא ידע שיתפרסם". מכל מקום בתור סניף יש לצרף הדעות החולקות בזה וסוברים דהיינו דוקא כשהחילול שבת הי' בפני עשרה מישראל.

וגם לפי דעה זו, שהחילול שבת צ"ל בפני עשרה מישראל, היינו דוקא לענין חילול שבת, משא"כ מומר לכל התורה כולה, בזה אין חילוק אם הוא בפרהסיא או לאו. ולא רק במומר "לכל התורה כולה", אלא אף ברובה, כמבואר בשו"ע (חיו"ד סי' ב קונטרס אחרון ס"ק יא): "לכל התורה, ורובה ככולה". (וכן הוא בהל' מציאה סל"ט): "המומר לכל התורה כולה או רובה". וצריך עיון ובירור איך מונים את המצות, כדי לקבוע אם הוא מומר לרוב דיני התורה.

בכל אופן מבואר באגרת הנ"ל שיש לצרף למנין גם מי שאינו שומר שבת, מטעמים המובאים לעיל. עתה נראה מה דינו לשאר ההלכות, כמו לדוגמה לענין נגיעים ביין, אם נאסר היין כמו בנגיעת הנכרי, או שגם בזה מתירים מטעם שהוא כתינוק שנשבה.

ויש רבנים המתירים גם בזה, על יסוד דברי שו"ת בנין ציון החדשות הנ"ל. אמנם כבר נתבאר באגרות-קודש אדמו"ר זי"ע ח"ג (אגרת ד'תקפד): "קידש על היין השייך לבעלי האני הנוסעת בחילול שבת בפרהסיא שהיין אסור הוא". וכ"ה באגרות-קודש חט"ו (אגרת ה'תקלד): "קדש שם על היין השייך לבעלי האני הנוסעת בחילול שבת בפרהסיא, שהיין אסור בשתי". ובפירוט יותר נתבארו הדברים באגרת יט מ"ח תשי"ט (שעדיין לא נדפסה בסדרת אגרות-קודש): "שומרים היין רק ממגע אינם יהודים, אבל לא ממגע הצוות ובראשם רב החובל – שבשלחן הוא היו"ר וכו', וממלאכתו – הם עניני כתיבה וכו', וגם ביום הש"ק", הרי שמגעם אוסר היין, אף שגם בזה מדובר כנראה בתינוק שנשבה.